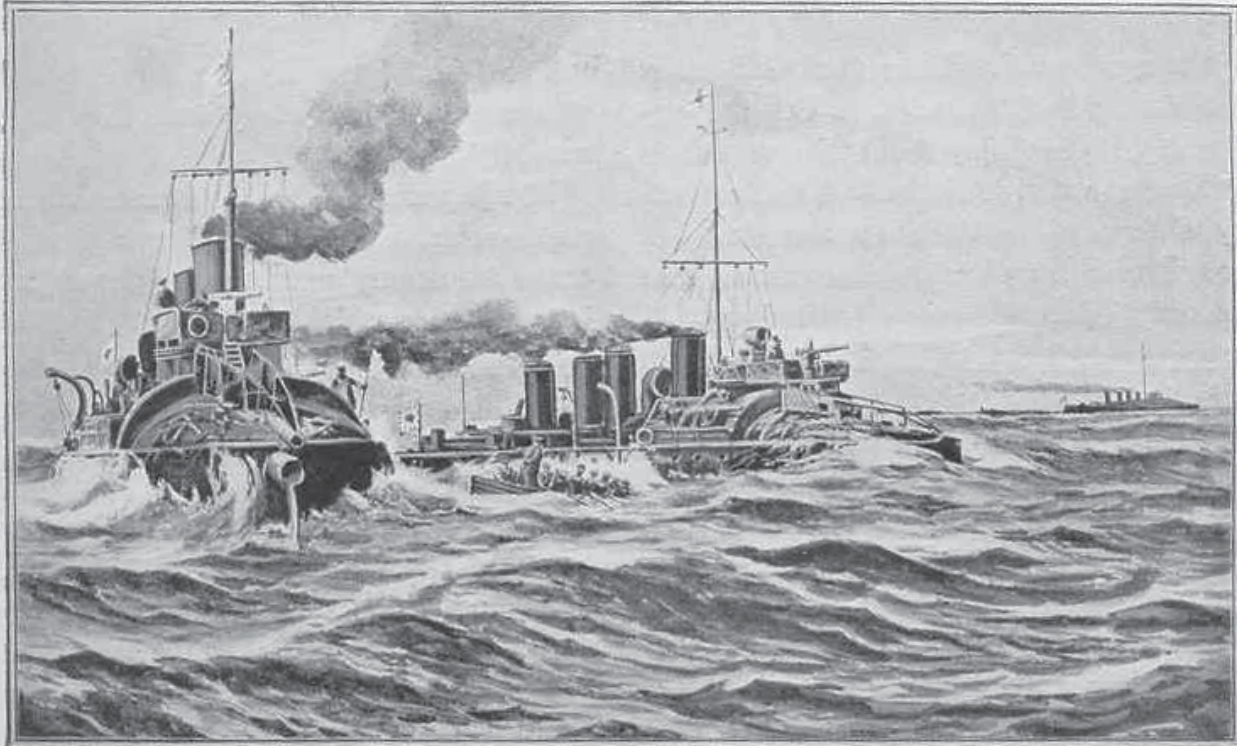

דיפלומט במדים

איור המתאר את כניעתו של התת-אדמירל הרוסי זינובי רוז'סטבנסקי בקרב צושימה | נספח ימי בריטי שימש משקיף בקרב צושימה שבו הביס הצי של יפן את הצי של רוסיה (מאי 1905)

אל"ם (מיל") ארנון רומן
לשעבר נספח צה"ל וראש
נציגות משרד הביטחון בטורקיה

ישנם הטוענים שבעידן הקשרים הישירים בין מוסדים ביטחוניים של מדינות אין כבר צורך בנספחים צבאיים. אבל בסופו של דבר אין תחליף לקשרים האישיים שיוצר הנספח הצבאי עם ראשי המוסד הביטחוני בארץ שבה הוא משרת

מבוא

תלויה במידה רבה ביכולות שלו לרקום קשרים בין־אישיים. כיום, בעידן התקשורת האלקטרונית, יש הסבורים שתפקידו של הנספח הצבאי הפך להיות חסר חשיבות וכי ניתן לבטלו. כך, למשל, יכול כיום הרמטכ"ל ליצור במהירות - לעיתים אף באופן מיידי - קשר עם עמיתו במדינה אחרת. הזמינות הזאת והמפגשים התקופתיים התכופים הופכים את הקשר האישי, שהיה בעבר נחלתו הכמעט בלעדית של הנספח הצבאי, למצוי בהישג ידה של כל הצמרת הביטחונית.

לעומת זאת ישנם אחרים הגורסים שקשרים באמצעות מכשירי אלקטרוניקה ואפילו מפגשים אישיים תכופים בין צמרות הממסדים הביטחוניים אינם יכולים להחליף את הקשר הבין־אישי היום־יומי שנוצר בין הנספח לראשי הממסד הביטחוני בארץ שבה הוא משרת.

שינויים ותמורות בתפקיד הנספח הצבאי

רבות מהמלחמות שמנהל כיום המערב הן מלחמות קואליציה. כך הייתה המלחמה בעיראק, וכזוהי המלחמה שעדיין מתנהלת באפגניסטן. מלחמות קואליציה מחייבת שיתוף פעולה מבצעי הדוק בין צבאות שונים. כדי להשיג שיתוף פעולה כזה על כל צבא להכיר היטב את שותפיו: את יכולותיהם, את יתרונותיהם ואת חסרונותיהם. הכרות כזאת אפשרית רק כאשר הצבאות שפועלים יחד במסגרת קואליציה פתוחים זה לזה ומקיימים מנגנוני תיאום טובים.

את ההבנות ואת התיאומים לקראת פעולה משותפת במסגרת קואליציה משיגים במגעים בין הרמות הגבוהות ביותר בשני

הנספח הצבאי הוא נציגה הצבאי הבכיר ביותר של ארצו במדינה שבה הוא מואמן, והוא חלק מהנציגות הדיפלומטית של ארצו. במסגרת תפקידו הוא איש הקשר בין הצבאות ומשרדי ההגנה של שתי המדינות. משמעות הדבר שהוא חוליה מקשרת בין האישים בממסדים הביטחוניים בשתי המדינות: הארץ השולחת וארץ היעד. כמו כן יש לו תפקיד נוסף במסגרת הנציגות הדיפלומטית שאליה הוא שייך: להיות היועץ הצבאי הבכיר של השגריר. אחת ההגדרות המקובלות בעולם למונח "נספח צבאי" היא: "קצין של הכוחות המזוינים שנספח לצוות השגריר בארץ אחרת". בחלק מממסדי הביטחון בעולם הנספח הצבאי הוא חלק מקהילת המודיעין או מסופח אליה. במקרים אחרים - למשל בישראל - הוא חלק מהמטה הכללי. מובן שהאופן שבו הוא ממלא את תפקידיו מושפע במידה רבה מהכשרתו הצבאית ומהאוריינטציה הצבאית שגיבש לעצמו במהלך שירותו.

הנספח הצבאי בראייה היסטורית

במהלך ההיסטוריה השתנו מעמדו וחשיבותו של הנספח הצבאי בהתאם לתפקידיו ובהתאם למעמד שהיה למדינה שאותה הוא ייצג בארץ השירות. בעבר נטו להטיל על הנספח הצבאי שלוש מטלות מרכזיות:

1. להיות הנציג הבכיר של הממסד הצבאי של ארצו.
2. לאסוף מידע גלוי ולא גלוי על המדינה שבה הוא מואמן.
3. לתאם את הפעילות הצבאית המשותפת בין ארצו לבין המדינה שאליה נשלח הן בתחום ההכשרה הצבאית והן בתחום המבצעי.

ארה"ב, למשל, החלה לשגר לראשונה נספחים צבאיים בסוף המאה ה־19. ב־1889 הוצבו נספחים צבאיים אמריקניים בערים מרכזיות באירופה, ובהן רומא, פריז וסנט פטרסבורג. נספחים צבאיים אמריקניים ששירתו באירופה לפני מלחמת העולם הראשונה עסקו, בין השאר, באיסוף מידע על הצבאות במדינות שבהן שירתו: על החימוש שלהם, על הטכנולוגיות שהם פיתחו ואימצו ועל תורות הלחימה שהם גיבשו. נספחים צבאיים אמריקניים שנשלחו ליפן ולרוסיה בתחילת שנות ה־30 של המאה ה־20 היו משקיפים בעימותים בין שתי המעצמות האסיאתיות האלה על חבל מנצ'וריה שבסין.

עוד קודם לכן שימש נספח ימי בריטי משקיף בקרב צושימה שבו הביס הצי של יפן את הצי של רוסיה. (מאי 1905). הוא העביר ללונדון את התרשמויותיו מהקרב ואת הלקחים שהפיק ממנו ובכללם המלצות בנוגע לאופן שבו יש לבנות ולחמש ספינות מלחמה ובנוגע לטקטיקות לחימה. מובן ששיגור משקיפים כאלה דורש רמה גבוהה של תיאום מדיני בין המדינה ששולחת את הנספח הצבאי לבין המדינה שמוכנה לקלוט אותו ולאפשר לו לצפות באופן שבו נלחם צבאה.

היום כבעבר מצביעים הקשרים הצבאיים בין מדינות על מידת האיתנות של קשריהן המדיניים. אולם בעבר, לפני העידן של התקשורת האלקטרונית, היה זה תפקידו של הנספח הצבאי לבנות את הקשרים הצבאיים עם המדינה שבה שירת ולטפח אותם. הצלחתה הייתה

בין שני הצבאות על הנספח הצבאי להכיר היטב את הממסד הביטחוני של המדינה שבה הוא משרת ולהבין כיצד מתקבלות בו ההחלטות ומיהם אישי המפתח. המידע הזה חיוני כדי שיוכל ליעץ לצמרת הביטחונית של ארצו כיצד ניתן להדק את היחסים הביטחוניים בין שתי המדינות. כן עליו לזהות הזדמנויות להידוק הקשרים, להצביע עליהן ולהמליץ על האופן שבו ניתן לנצל אותן. כפי שכבר הודגש, את העבודה הזאת קשה מאוד לעשות ללא יצירת קשר אישי, ללא בניית יחסי אמון ואף יחסי חברות. יש לזכור כי גם כאשר ראשי הצבאות מכירים היטב זה את זה, הקשר השוטף נעשה ברמת אנשי העבודה, ובמקרה שלנו - הנספחים ואנשי המטה של הצבא.

- הנספח הצבאי הוא גם איש הסברה ומסייע בתחום הזה לכל הסגל הדיפלומטי שבשגרירות. ככל שהוא מצליח לרקום קשרים אישיים הדוקים יותר עם עמיתיו ועם אנשי תקשורת בארץ שבה הוא משרת, כך תרומתו למערך ההסברה גדולה יותר.
- תפקיד נוסף - חשוב לא פחות של הנספח הצבאי - הוא יצירת קשרים הדוקים עם הנספחים הצבאיים האחרים. הקשרים האלה חיוניים לקשירת קשרים ביטחוניים עם מדינות נוספות מעבר למדינה שבה הוא משרת ולהשגת מידע מנספחים שחשופים למקורות שאינם זמינים לו. נוסף על כל אלה יכולים קשריו של הנספח הצבאי הישראלי עם הנספחים האחרים להועיל לו במלאכת ההסברה.

הצדדים, אך לתחזוקה השוטפת של הקשרים אחראיות הרמות הנמוכות יותר שעושות את העבודה בשטח. הנספח הצבאי שייך בהחלט לרמה שתפקידה הוא לתחזק את הקשרים שנוצרו. לעבודת התחזוקה הזאת אין תחליף - לא באמצעי קשר אלקטרוניים ולא בפגישות תקופתיות של הרמות הגבוהות - ולכן, לדעתי, לא תם תפקידו של הנספח הצבאי גם בתקופה הנוכחית.

תפקידו של הנספח הצבאי היום

פירוט קצר של עבודת הנספח הצבאי יבהיר מדוע גם היום אין לו תחליף:

- הנספח אומנם אינו מרגל, אך אין תחליף לתובנות שלו שהן פרי שהות ממושכת בארץ שבה הוא משרת ופרי קשרים הדוקים עם ראשי הממסד הביטחוני שם ועם אנשי מפתח נוספים ובהם מעצבי דעת קהל (בין היתר עיתונאים וידוענים מתחומים שונים), אנשי משק וכלכלה, אנשי עסקים וחוקרים באקדמיה. הקשרים הענפים האלה מקנים להערכת המצב של הנספח הצבאי עומק שאותו לא ניתן להשיג בדרכים אחרות כמו קריאת חומר כתוב או קיום קשרים באמצעים אלקטרוניים. גם מפגשים מדי פעם בין הצמרות של מערכות הביטחון אינם יכולים להניב את התובנות של הנספח הצבאי. יתר על כן, הרקע הצבאי של הנספח מאפשר לו לעמוד על תהליכים ועל מגמות ששום גורם אחר אינו יכול להצביע עליהם.
- הנספח הוא גם צינור חשוב להעברת מידע אל ראשי הממסד הביטחוני במדינה שבה הוא משרת. ככל שהוא רוקם יחסים הדוקים יותר איתם, כך קל לו יותר להעביר את המסרים שהממונים עליו רוצים שייקלטו אצל עמיתיהם במדינה האחרת.
- הנספח הצבאי מתאם פעילויות צבאיות משותפות: אימונים, תרגילים ומבצעים. עם זאת מובן שהיקפו של שיתוף הפעולה בין שני צבאות תלוי בראש ובראשונה בעומק היחסים בין שתי המדינות, ובעיקר בעומק הקשרים המדיניים. כדי שיוכל למלא את תפקיד המתאם

תפקידו של הנספח הצבאי הוא מורכב ומחייב כישורים רבים - בעיקר בתחום הדיפלומטיה

סיכום

הנספח הצבאי משמש גורם מקשר בין הממסד הביטחוני של מדינתו לממסד הביטחוני של המדינה שבה הוא משרת. את הקשרים האלה הוא מנצל להעברת מסרים בין הצמרות הביטחונית של שתי המדינות וכדי להעביר לממונים עליו תמונת מצב פוליטית, מדינית, ביטחונית וצבאית של הארץ שבה הוא משרת. מדובר באיסוף מידע גלוי שמשמש להידוק הקשרים הביטחוניים בין שתי המדינות. נוסף על כך הנספח הצבאי הוא גם ציר מרכזי במערך ההסברה, שכן ביכולתו להעביר מסרים לאנשי מפתח שמעצבים את דעת הקהל.

הנספח הצבאי הוא אפוא מעין "דיפלומט ביטחוני". הטענה שבעידן הקשרים הישירים בין מנהיגים אין מקום לנספח צבאי נכונה בדיוק כמו הטענה שבתקופתנו אין מקום לשגרירים ולשגרירויות. אפשר למלא את כל התפקידים שתוארו לעיל באמצעות קשר ישיר בין הממסדים הביטחוניים בין שתי מדינות, כשם שאפשר לקיים יחסים דיפלומטיים באמצעות קשר ישיר בין משרדי החוץ של שתי מדינות, אך אז הולכים לאיבוד כל היתרונות שניתן להפיק מקשרים בין-אישיים הדוקים שמבוססים על יחסי אמון ועל ידידות.

מהדברים האלה עולה שתפקידו של הנספח הצבאי הוא מורכב ומחייב כישורים רבים - בעיקר בתחום הדיפלומטיה. מדובר בכישורים שאיש צבא אינו מפתח בדרך כלל במהלך הקריירה הצבאית שלו. לכן מן הראוי להקנות הכשרה רלוונטית לכל קצין לפני ששולחים אותו למלא תפקיד של נספח צבאי - שהוא בסופו של דבר תפקיד מדיני רגיש מאוד. יתר על כן, רצוי לתת את ההכשרה בהתאם למדינה שאליה הוא מיועד להישלח, שכן לא דין שירות במדינה במערב אירופה כדין שירות במדינה באסיה או בדרום אמריקה. נספח צבאי ש"צונח" במדינה כלשהי בלי להכיר את תרבותה ואת מנהגיה, את ההיסטוריה שלה ואת דמויות המפתח בה יתקשה מאוד להצליח בתפקידו.